

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ПЕНОВ Вадим Васильович – старший викладач кафедри медичних знань та БЖД Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Наукові інтереси: дослідження процесу розвитку вітчизняної валеологічної освіти.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

PYENOV Vadym Vasylovych – Senior Lecturer of the Department of Medical Knowledge and Life Safety, Odessa I. I. Mechnikov National University.

Circle of scientific interests: studying of the process of development of national valeological education.

УДК [378.041:51]:005

САФРОНОВА ГАННА ВОЛОДИМИРІВНА –

викладач кафедри цивільно-правових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
e-mail: cafronova2013@yandex.ua

**КУЛЬТУРА УПРАВЛІННЯ І УПРАВЛІНСЬКА КУЛЬТУРА
ЯК ВАЖЛИВІ ЧИННИКИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ
ДО САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Реформування життєдіяльності суспільства на гуманістичній і демократичній правовій основі актуалізують проблему підготовки майбутніх фахівців в умовах університетської освіти на вдосконалення правової сфери життя, оновлення правоохоронної, правозахисної та судової систем. Потреба суспільства в кваліфікованих юристах обумовлює пошук ресурсів, шляхів та засобів їх використання в модернізації традиційної парадигми підготовки студентів юридичних спеціальностей університету.

Основні напрями реформування вищої юридичної освіти ґрунтуються на оновленні її змісту, форм, методів, засобів підготовки студентів до професійної діяльності, посилення управлінського її аспекту. Ускладнення завдань юридичної освіти, вимог до якості підготовки фахівців юридичної сфери діяльності обумовлює необхідність створення системи управління усіма ланками освітнього процесу, розробки сукупності необхідних і достатніх управлінських дій по забезпеченню якісного професійного становлення майбутніх фахівців, самостійного засвоєння ними теоретичних основ обраної професії та оволодіння практичним досвідом їх використання самостійно в юридичній сфері діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичний аналіз наукових робіт свідчить про значні досягнення у вирішенні різноманітних аспектів підготовки фахівців різних сфер діяльності, в тому числі і юридичної, засобами посилення управлінських дій не тільки по вертикалі, але й по

горизонталі управління освітніми процесами (навчанням, вихованням, самостійної і самосвітної діяльностями). Розгляду питань управління самостійною навчальною роботою присвячені дослідження В. Єрмолаєвої, В. Козакова, А. Кучерявого, П. Підкасістого, Л. Якушкіної та ін. Науковці акцентують увагу на обґрунтуванні технологічного, управлінського і організаційного аспектів самоосвітньої діяльності (Г. Альтшуллер, А. Артюшенка, В. Афанасьєв, В. Беспалько, М. Боритко, Л. Гаєвська, Т. Гребеник, А. Громцева, Л. Калініна, В. Лазарев, В. Лихолетов, С. Єлканов, Г. Наливайко, І. Наумченко, Б. Райський, В. Шпак); механізмів самоосвітньої діяльності (Г. Закіров, А. Маркова, О. Матюшкін, Я. Пономарьов, С. Смирнов. Особлива увага приділяється культурологічному підходу в підготовці кваліфікованих кадрів. Автори (А. Арнольд, В. Маслова, В. Болгарінова, І. Ісаєв та ін.) визначають дефініції: «юридична культура», «культура праці», «культура самостійної навчальної праці» та їх значення в підготовці компетентного і конкурентоздатного фахівця.

Аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати про потребу в новій системі організації освітнього процесу у різних типах навчальних закладів, що забезпечує наявність спроб віднайти раціональні способи забезпечення культури управління самоосвітньої діяльності студентів юридичних спеціальностей університету, щоб використати предметні знання не тільки як джерело інформації, але і як засіб підвищення ефективності впливу цього фактору в їх професійному становленні.

Мета статті полягає в висвітленні відмінностей сутності понять «культура управління» і «управлінська культура», визначенні їх ролі в самоосвітній діяльності як важливого фактору професійного розвитку і становлення студентів юридичних спеціальностей університету.

Вклад основного матеріалу дослідження. Аналіз стану університетської практики і досліджень з проблем оптимізації самоосвітнього процесу доводить, що більша увага приділяється аспектам управління усією системою освіти, виявлення закономірностей і культури управління яка функціонує у різних аспектах підготовки майбутніх фахівців до самостійної професійної діяльності, в тому числі і в юридичній сфері.

Самоосвітня діяльність розглядається як процес загального розвитку особистості, який об'єднує в собі цілі загального та професійного вдосконалення суб'єкта професійної праці. Це дає змогу розглядати самоосвітню діяльність як цілісний процес, що не обмежується набуттям професійного досвіду, а передбачає формування особистості фахівця в цілому.

Самоосвітня діяльність – складний і суперечливий процес, що передбачає аналіз глибинних освітніх явищ як важливих складових професійної підготовки майбутніх фахівців у системі університетської освіти. Разом з вирішенням навчальних проблем майбутній фахівець повинен одержати можливість сконцентрувати власні зусилля на саморозвитку та самоствердженні, удосконаленні професійних здібностей, становленні професійної самосвідомості [4, с. 8].

Практика підготовки сучасного фахівця юридичних спеціальностей свідчить про те, що без ефективного управління пізнавальними процесами, установлення зворотного зв'язку між ними неможлива висока якість засвоєння предметного знання і загалом навчальних досягнень студентів в обраній професійній сфері. При цьому самоосвітня діяльність як важливий складник підготовки майбутніх фахівців, в тому і юридичних спеціальностей, до професійної праці страждає такими недоліками, як неконтрольований з боку викладача процес, а самі студенти не завжди володіють способами моделювання власної самоосвітньої діяльності, не мають чіткого уявлення про успішність та ефективність її впливу на їхнє професійне становлення.

Самоосвітня діяльність і культура управління нею відіграють велику роль у професійному становленні майбутнього фахівця та розглядаються як засоби, інструменти саморозвитку майбутнього фахівця, формування його професійного образу. Самоосвітня діяльність у юридичній

професійній сфері позитивно впливає на формування якісних характеристик особистості майбутніх юристів: здатність до самопізнання, працелюбність, самостійність і критичність мислення, точність та аргументованість роздумів, усвідомленість вибору, відповідальність за наслідки своїх дій і рішень, прагнення до подолання інтелектуальних труднощів, інтерес до глибшого, дослідницького пізнання правового довкілля. Результативність цієї діяльності багато в чому визначається чіткістю усвідомлення викладачами і студентами змісту та значення самоосвітнього процесу в їхньому професійному зростанні, основних характеристик механізмів культури управління нею, методики та реалізації її в університетській практиці.

І. Березков розглядає самоосвіту як особливий вид освіти і підкреслює необхідність цілеспрямованих дій викладачів з формування певних знань, навичок і вмінь самоосвіти, культури розумової праці, наукової організації всієї роботи, раціональних способів підвищення освіченості, що дозволяє зняти утруднення студентів у процесі самоосвітньої діяльності [1, с. 6–7].

Останнім часом відчувається потреба в конкретизації управлінських функцій, управлінських дій викладачів і студентів, підвищенні рівнів культури управління самоосвітніми процесами.

Аспекти управління освітніми процесами (навчання, виховання, самоосвіта та ін.) представлено значно менше, ніж у виробництві та бізнесу, як засобу підвищення рівня професіоналізму кадрів, культури управління різними видами їх діяльності.

Проблема формування культури і визначення її ролі у житті суспільства в усі часи привертала увагу дослідників. У науковій літературі поняття «культура» (cultura) трактується як виховання, догляд, освіта, розвиток. Увага з початку акцентувалася на проблемах матеріальної і духовної культури, пізніше як характеристика поведінки і якостей людини. Культуру розглядають як специфічний засіб організації та розвитку професійної діяльності, що представлений у продуктах матеріальної та духовної праці, у системі людських відносин, соціальних норм, професійних і моральних цінностей, у сукупності ставлення людей до природного середовища, до самих себе і до обраної професійної праці.

С часом з'явилося коло проблем пов'язаних з трактуванням понять культури як характеристик різних видів діяльності що дозволяє диференціювати професійну, виконавську, правову, політичну, екологічну та іншу культуру. Зміст культури

проявляється в знаннях, змісті праці, уміннях і навичках, досвіді, набутих людством.

Культура управління є складовою загальнолюдської культури і являє собою форму використання культурних надбань людства у сфері управління різними видами діяльності, в тому числі і освітніми процесами.

Сутність культури управління обумовлюється специфікою управлінської діяльності, управлінським стилем дій суб'єктів освітнього процесу. Від того як викладач володіє методами управління навчанням, самоосвітньою діяльністю, готовий до виконання управлінських і організаційних функцій залежить ефективність його професійної праці.

Тенденції становлення і вдосконалення сучасної освіти, суттєві зміни в педагогічній теорії та практики висувають не тільки перед керівництвом навчальних закладів а й всіма викладачами вирішення проблем управління освітніми процесами, підвищення рівня готовності до реалізації управлінського аспекту викладацької діяльності, в том у числі і до самоосвітньої діяльності, усвідомлення ролі культури управління в досягненні якісних результатів у підготовці студентів юридичних спеціальностей до професійної праці.

В науковій літературі використовуються різні терміни «культура управління» і «управлінська культура». Ці поняття зовсім не тотожні. Відмінність цих понять обумовлюються сутністю менеджменту, управління, управлінської, навчальної та самоосвітньої діяльності, уточненням понятійного апарату дослідження і конкретизації таких процесів як «діяльність», «управління діяльністю», «культура управління», «управлінська культура».

Освітній менеджмент – це комплекс організаційних форм, цілеспрямованих впливів викладача на діяльність суб'єктів в освітньому просторі та прийомів управління взаємодією освітніх процесів (навчання і самоосвітньої діяльності), впливів особистості і діяльності на досягнуті результати. Викладач виступає менеджером освітніх процесів як суб'єкт управління ними. Він займається реалізацією освітніх процесів, забезпеченням їх динамічної взаємодії. При цьому важливу роль відіграє його особистість на дієвість впливу на студентів, результативність навчального і самоосвітнього процесів, їх ефективної взаємодії в забезпеченні якості професійного становлення майбутніх фахівців. В зв'язку з цим важливо говорити про управлінську культуру.

В. Сухомлинський розглядав управлінську культуру як цілісну властивість особистості, яка проявляється в процесі професійної управлінської діяльності й може

виступати умовою її розвитку, однією з характеристик та змістовою складовою [5, с. 89]. Ефективність самоосвітньої діяльності обумовлюється управлінської культурою викладача, рівнем її сформованості, чітким усвідомленням управлінських функцій, від яких залежить якість навчання, самоосвіти і досягнень в професійному становленні студентів. Сутність управлінської культури пов'язується з особистістю як суб'єктом управління.

Відсутність чіткого визначення поняття «управлінська культура», розмитість змістовних характеристик, показників і рівнів її сформованості не сприяють ефективному управлінню навчальним процесом і негативно впливає на якість підготовки майбутніх фахівців (в тому числі фахівців юридичних спеціальностей). Відмінність понять «культура управління» и «управлінська культура» обумовлюється специфікою спрямованості впливу на об'єкти чи суб'єкти освітнього процесу.

Культура управління обумовлюється характером управлінської діяльності, методикою технологією її реалізації. У психологічному аспекті управління розглядається як «функція організованих систем, що забезпечує збереження їхньої структури, підтримку режиму функціонування, реалізацію програми діяльності» [2, с. 535]. Управління – це сукупність заходів (прийомів, умов, впливів), які мають забезпечити ефективність освітнього процесу.

Є. Хриков стверджує, що управлінська діяльність в навчальному закладі – це перенесення положень педагогіки, психології, досвіду в практику його роботи. На його думку, управління буде ефективним, якщо воно здійснюється на основі науково обґрунтованого плану діяльності; реалізується спланований зміст її в тому або іншому управлінському циклі; забезпечується цілісність усіх функцій управління в кожному з управлінських циклів на основі інформації, достатньої для реалізації управлінських рішень тощо [6, с. 79–82].

Специфіка різних аспектів управлінської діяльності в освітній сфері дозволяє охарактеризувати відмінність сутності поняття «культура управління» і «управлінська культура».

На думку С. Королюка, «культура управління» – це сукупність досягнень в організації та здійсненні процесів управління, організації управлінської праці, реалізації методів і стилів керівництва, використання техніки управління, а також, задоволення вимог, що виступають перед системою управління та до організації працівників,

обумовлених нормами і принципами моралі, етики, естетики, права [3, с. 88].

Культура управління характеризує управлінську діяльність, яка здійснюється викладачем в ході організації навчально-виховного процесу через систему взаємодії зі студентами, шляхом виконання управлінських функцій і професійних обов'язків. Культура управління має дійсний характер і спрямована на управління різноманітними видами діяльності з метою отримання прогнозованого освітнього продукту, серед яких важливу роль відіграє культура управління самоосвітньою діяльністю майбутніх фахівців.

Культура управління самоосвітньою діяльністю поєднує в собі сукупність організації самоосвітнього процесу, використання технічних засобів роботи з різними джерелами інформації, з урахуванням норм і принципів моралі, професійної етики, естетики і права. Культура управління самоосвітньої діяльності поєднує особисту культуру викладачів, якість культури управління освітніми процесами та створення організаційно-педагогічних умов їх організації.

Культура управління самоосвітньою діяльністю – це послідовний збір, обробки, переробки та інтерпретації професійно значимої інформації задля особистісного, професійного зростання майбутніх фахівців. Цей вид діяльності виникає доти, доки у студентів з'являється потреба у власному особистісному саморозвитку. Ефективність самоосвітньої діяльності обумовлена рівнем культури управління і управлінської культури викладача, дія якої спрямована на конкретну особистість студента, його професійний образ, професійний розвиток, оскільки її зміст визначається стратегією професійного зростання самого індивіда.

Управління самоосвітньою діяльністю студентів охоплює систему заходів, серед яких: а) розробка методичних рекомендацій щодо підготовки студентів до самоосвітньої діяльності у вигляді інструкцій, пам'яток, указівок до роботи з різними документами та джерелами інформації; б) тренінги із закріплення вмінь і навичок самоосвітньої діяльності; в) ознайомлення з різними технологіями самоосвітньої діяльності; г) різні форми консультативної педагогічної допомоги та психологічної підтримки в організації самоосвітньої діяльності майбутніх фахівців, в тому числі і юридичних спеціальностей.

Висновки та перспективи подальших розвідок наперед. Управління самоосвітньою діяльністю, конкретизація змісту, форм і методів роботи з різними джерелами інформації, використання її в збагаченні професійного багажу майбутніх фахівців призводить до конкретних

позитивних результатів, які залежать від культури управління самоосвітньою діяльністю студентів юридичних спеціальностей університету.

БІБЛОГРАФІЯ

1. Берещков И. Г. Пропедевтика самообразования в подготовке будущего учителя: учеб. Пособие к спецкурсу / И. Г. Берещков. – Челябинск: ЧГПИ, 1982. – 108 с.
2. Большой толковый психологический словарь. Т. 1. А–О: пер. с англ. / Артур Ребер. – М.: Вече АСТ, 2001. – 576 с.
3. Корольок С. В. Управлінська культура керівника школи [текст] / С. В. Корольок // Постметодика. – 2003. – № 5–6. – С. 85–88.
4. Минаева Н. М. Модель актуализации самообразовательной деятельности студента / Н. М. Минаева, Л. Б. Соколова // Вестник ОГУ. – 2001. – № 1 (120). – С. 21–30.
5. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором [текст] / В. О. Сухомлинський. – К.: Рад. Школа, 1988. – 284 с.
6. Хрыков Е. Н. Теоретические основы внутришкольного управления / Евгений Николаевич Хрыков. – Луганск: Альма-матер, 1999. – 118 с.

BIBLIOGRAPHY

1. Beretskov I. G. Propedevtika self in the preparation of the future teacher: Proc. The manual for the course / I. G. Beretski. – Chelyabinsk: CSPI, 1982. – 108 s.
2. Big explanatory psychological dictionary. T. 1. A About: Per. from English. / Arthur Reber. – Moscow: Veche AST, 2001. – 576 s.
3. Korolyuk S. V. Management culture of school manager [text] / S. V. Korolyuk // Postmetodika. – 2003. – № 5–6. – S. 85–88.
4. Minaeva N. M. Model actualization of self-educational activity of the student / N. M. Minaeva, Sokolova L. B. // Vestnik of OSU. – 2001. – № 1 (120). – S. 21–30.
5. Suhomlinsky V. O. speech with Young Director of the [text] / V. O. Suhomlinsky. – K.: I am glad. School, 1988. – 284 s.
6. Hrykov E. N. Theoretical Foundations intraschool management / Eugene N. Hrykov. – Lugansk: Alma Mater, 1999. – 118 s.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

САФРОНОВА Ганна Володимирівна – викладач кафедри цивільного права Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

Наукові інтереси: проблеми освітнього менеджменту.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

SAFRONOVA Hanna Volodymyrivna – Lecturer of the Department of Civil Law, Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs.

Circle of scientific interests: problems of educational management.